

Índex

Pròleg	7
El perquè de tot això.....	9
Lloc	15
Biscarbó	15
Antecedents	20
Sentit de casa	22
Cal Gosset	23
Cal Gatnau.....	26
Cal Bernadí	27
Cal Mestre	30
Cal Torradà.....	32
Cal Baldomero.....	34
Masovers de cal Gatnau.....	34
Cases sostenibles.....	35
La família	39
Lo meu pare.....	39
Treball dur	42
La migdiada	44
Aux Dames de France.....	45
La meua mare.....	46
Els meus germans.....	50
Juanito	52
Bodes.....	54

Animals	57
Les vaques.....	57
Lo sacrificat treball de munyir.....	59
Els instints animals.....	60
Les auvelles.....	62
Els porcs	66
Els animals menuts	68
Els fets casolans.....	73
Lo mandongo	73
Els garbers	76
Els contrabandistes	82
La política.....	82
Els bolets.....	83
Fer rota.....	85
Les carrerades	86
Un capellà matiner.....	88
Lo transport	90
Els peixents	91
Fer fornigons	92
Les aubarques	92
Lo tabac.....	94
Els ficots.....	95
A passar vetllada.....	97
Les begudes.....	100
L'ampolla de Curaçao.....	101
Ràdio Andorra.....	102
Joventut.....	105
Els rellotges.....	105
Mestra perfumada	107
Els malentesos.....	108
La calefacció a les escoles	109
La llum de carbur.....	111
La rutlla	114

La samfoina	116
Lo litigi dels ous	117
L'AVE passava pel port del Cantó	118
La velocitat	122
Un exercici de memòria.....	123
Les abelles	125
L'idioma francès	126
L'entorn.....	129
Les fires	129
Les potingues	130
Els marxants.....	133
Lo Sant Martí cremat.....	135
Lo Sant Martí nou	137
Les supersticions	139
Annex I.....	141
Annex II.....	143
Epíleg.....	145
Agraïments.....	147
Bibliografia.....	149

Pròleg

Aquest relat recull les vivències de l'autor i la seua família a Biscarbó, un poble a cavall de les comarques lleidatanes de l'Alt Urgell i el Pallars Sobirà. Aquesta narració és el resultat de l'observació emotiva, sincera i una mica irònica de la realitat concreta, de la vida individual, social i històrica; una observació de vegades personal, d'altres explicada per algun familiar. Gràcies a aquests records, a aquestes experiències, el seu fill, els seus néts i les generacions futures podran conèixer com vivien els seus avantpassats: les penúries, les alegries i, sobretot, l'esforç per sobreviure en unes condicions meteorològiques, geogràfiques i econòmiques molt difícils en aquella època. Llegint aquest relat autobiogràfic podem saber com transcorria la vida en aquell poble de muntanya i als seus voltants: la família, el treball, la cura dels animals, el cultiu de la terra, l'alimentació, la roba, els desplaçaments, l'escola, l'esbarjo, les anècdotes, les emigracions, les tradicions i tota mena d'activitats casolanes i socials.

Aquest document no és solament un testimoni familiar i històric sinó també lingüístic. Està escrit amb els trets distintius del dialecte anomenat català nord-occidental i, més concretament, el subdialecte pallarès, com per exemple: *auvella*; l'imperfet d'indicatiu: *feven*, *serviva*, *teniven*; l'article *lo*, el possessiu *seua*, etc. A més a més, hi trobem expressions idiomàtiques i noms de vents, plantes, eines, cases pairals, aliments, etc., utilitzats per la gent de la zona. És, doncs, un testimoni valuós per conservar aquesta expressió popular del seu parlar que ha passat de pares a fills i que, malauradament, avui en dia s'està perdent. El pallarès emprat en aquestes descripcions dóna a tota la narració un valor filològic afegit. Coneixem els fets, les maneres de viure, però també com parlava la gent perquè això és una cultura, un

patrimoni oral que no hem de perdre encara que, de vegades, no correspongui al català normatiu o estàndard.

Tal com diu l'autor al començament del seu relat, recordar és reviure i així ha volgut compartir amb els lectors aquestos fragments de vida bastits de les seves observacions i experiències i, amb ell, tots hem recordat alguns moments o activitats semblants que també hem viscut. En canvi, per als lectors més joves serà com un conte a la vora del foc amb el qual coneixeran les vivències i el parlar dels seus avantpassats i ells, al seu torn, el transmetran als seus fills i néts. Aquest és, doncs, el gran poder evocador de sentiments, d'esdeveniments, de llocs i de records que té el relat autobiogràfic del Josep.

Àngels RIBES DE DIOS

Doctora en filologia

El perquè de tot això

El motiu que m'ha mogut a escriure aquesta selecció de textos, tots amb un fons real, és, per una banda, guardar la memòria d'unes formes de vida desaparegudes, que mai més es tornaran a donar, ja que el conjunt de circumstàncies que les produïren són irrepetibles, i, per una altra, evitar que el pas del temps esborri per complet unes vivències riques des d'un punt de vista etnològic i antropològic, específicament pallarès.

Cap a mitjan segle passat cantàvem una cançó de desamor, lògicament en castellà, una de les estrofes de la qual feia: Re-cuérdame que el recordar es volver a vivir. Plasmar situacions dels anys passats a Biscarbó, el meu poble, és reviure realitats que d'alguna manera han marcat el meu comportament. La nostàlgia de vivències del poble fa acte de presència en els meus pensaments de forma desordenada freqüentment.

Concepció G. Maluquer (Salàs de Pallars, 1914-Barcelona, 2004) inicia el poema Hiverns radiants amb aquestes paraules:

Aquells hiverns lligats a la infantesa
els servo intactes dins el meu record:
Matins de sol lluent i vent del nord...¹

que evoca encertadament aquests sentiments.

Les anècdotes narrades a continuació són una petita part de la meua biografia, tractada, això sí, amb certa ironia tot evitant caure en lamentacions penoses dels difícils temps pretèrits. Transmetre una història, tot deixant constància escrita de fragments de vida, pot ajudar les generacions futures a conèixer millor els seus avantpassats. Penso que als meus néts Leo i Luca els serà

1. Concepció G. MALUQUER, Pallareses, Garsineu Edicions, Tremp, 2006.

molt difícil imaginar la realitat de la meua joventut a Biscarbó. Potser aquestes pàgines els ajudaran a fer-ho, i si els aproximen una mica als orígens del seu padrí, haurà valgut la pena.

Tinc interès a utilitzar termes lingüístics desapareguts o en vies de fer-ho, atès que els canvis produïts dins el món rural han fet caure en desús una bona part del lèxic emprat a la meua joventut. Ara, la televisió, els diaris, els llibres i l'escola ho uniformen tot, provocant així la pèrdua de paraules i construccions fonètiques genuïnes. Amb les variants que he après dels meus avantpassats, el llenguatge és més ric i admet més vocabulari. Resulta forçat expressar-se amb fluïdesa espontània sobre el medi de vida d'aquestes contrades amb llengua normativa.

Segons Agustí López i Pla: "El català estàndard s'empobreix acceleradament i la riquesa d'una llengua ve de les aportacions dels seus dialectes fills."²

Les paraules de Francesc de Borja Moll sobre el fet transcendent de l'aplec de les rondaies mallorquines d'en Jordi d'es Racó (pseudònim de mossèn Alcover) serien perfectament aplicables a aquesta publicació:

Lo que descobrí i ensenyà als altres fou el tresor immens de vocabulari i de formes idiomàtiques que es trobava en l'esperit dels pagesos i que brollava inestroncablement de la boca de la gent humil i analfabeta... ni els més arrelats a la terra sospitaven que s'hagués conservat una riquesa lingüística tan pura i abundant en el cor de la pagesia...³

Salvant distàncies notables, també en aquest llibre trobareu paraules que molta gent ja ha oblidat o que sonaran com a noves a les persones alienes als territoris en els que es desenvolupen aquestos relats. Algunes formen part ja de la llengua morta, perquè s'han perdut els objectes i les accions que els donaven vida.

Actualment, amb la parla dels "camacus" molts dels nostres visitants van venuts quan enraonen amb els pallaresos. I no diguem de les dificultats d'adaptació dels anomenats neorurals que a pesar de la bona voluntat de molts d'ells, pateixen en carn pròpia l'enfarfec d'encaixar dins la vida d'un poble. Crec que

2. Agustí LÓPEZ I PLA, "El dialecte pallarès, a l'Estatut d'Autonomia de Catalunya" in Segre, 22 de novembre del 2004.

3. FRANCESC DE BORJA MOLL, Un home de combat: mossèn Alcover, Mallorca, Moll, 1996.

les paraules de Núria Garcia i Quera (Barcelona, 1965), des de fa anys resident a Tornafort, són ben encertades en descriure així la situació:

Entre la gent del poble i nosaltres, que som els únics vinguts de fora, hi ha un abisme insalvable. Mai parlarem el mateix idioma perquè, malgrat que ens tinguem un gran afecte, sempre hi haurà la distància imposada pel lloc on hem nascut i que, vulguis o no, condiciona. Ells estan lligats a les cases, a les terres i al bosc des de segles, la seva sang ha heretat els patiments i les pors dels seus avantpassats, han nascut i s'han criat en aquest món reduït i en coneixen els topants. Nosaltres, en canvi, en aquest món hi estem a la lluna (...) Els estimo i ells ens aprecien perquè veuen que no anem amb malícia sinó més aviat amb el lliri a la mà, però, per sort o per desgràcia, sempre viurem aliens al seu univers.⁴

Així mateix, Eulàlia Torras Elias⁵ (Barcelona, 1949) escriu que potser va ser una inconsciència intentar viure a la muntanya.

A pesar de pertànyer a la comarca de l'Alt Urgell, les relacions econòmiques de Biscarbó es desenvolupaven més aviat amb el Pallars. Així s'entén que la parla dels habitants dels voltants del port del Cantó hagués estat profundament influïda pel llenguatge de la ribera pallaresa. A les planes que segueixen, estimat/da lector/a, en trobaràs una mostra: l'ús de les terminacions verbals dels passats, la tercera persona del singular del verb ser, en "é", el pronom personal "naltres", el demostratiu "aguet/aguest", la partícula negativa "re", entre altres, responen a la voluntat d'apropar-te a la llengua parlada. Tracto de fer una transcripció de l'expressió oral. El criteri metodològic seguit és: en el cas que el terme utilitzat no estigui atestat als diccionaris, o bé que presenti dificultats d'entendre he intentat fer-lo comprensible pel context o en dono una explicació amb nota a peu de pàgina. En algunes expressions, com per exemple "tenir uns bons baixants", l'he preferit a "tenir bons davallants", ja que la segona era desconeguda. Aquesta parla l'empren, encara avui en dia, els pocs usuaris pallaresos. És la meua petita col·laboració per mantenir aquesta riquesa dialectal que a la vegada em permet expressar-me amb més naturalitat.

4. Núria GARCIA QUERA. Cartes a l'avi, CIM Edicions S.L., Barcelona, 2006.

5. Eulàlia TORRAS ELIAS. Serrat Gros, Garsineu Edicions, Tremp, 2008.

Voldria també deixar constància que, en determinats moments, la meua parla ha afectat decisivament el meu caràcter i la meua relació social. Al poble vaig aprendre a menjar amb cullera i forquilla, acabament de paraules que van ser motiu de riota durant la meua estada a Balaguer, on es menjava amb cullera i forquille. En traslladar-me a Barcelona, vaig ser objecte de befa pel meu parlar lleidatà i vaig haver de tornar a menjar amb cullera i forquilla. Devia ser per aquesta raó que em nodria a base d'entrepans. La realitat era que em resultava més econòmic. No podia pagar deu pessetes per dinar als menjadors del SEU (Sindicato Español Universitario) del Passeig de Gràcia, 4, on avui hi ha el restaurant Navarra.

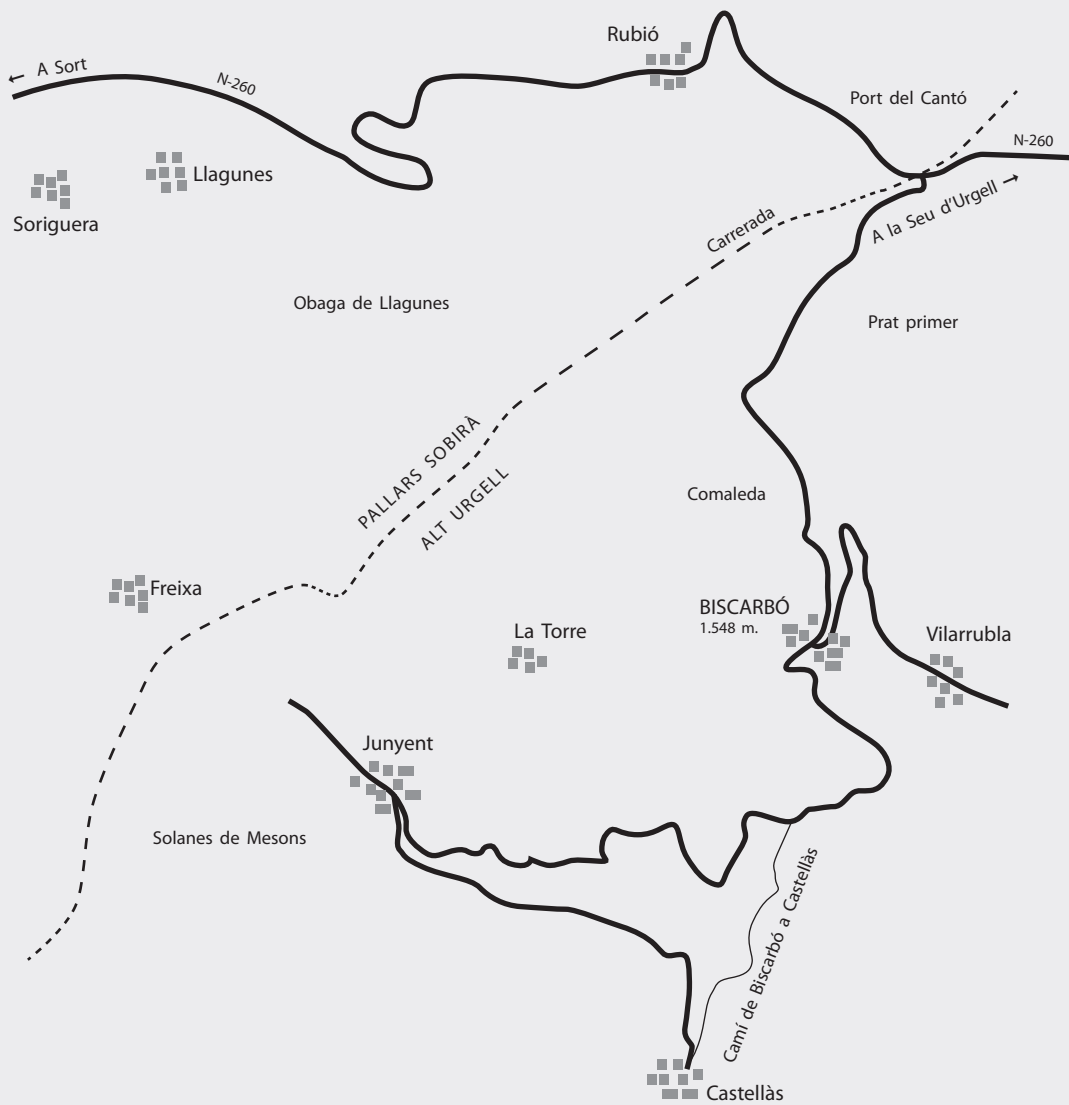
En aquestos fulls no hi ha cap pretensió literària, entre altres motius perquè la meua formació és tècnica. El meu coneixement de l'idioma és fruit d'un autoaprenentatge, amb tot, com diu l'escriptora Imma Monsó, "escriure sobre un lloc és viatjar-hi literàriament".⁶

Malgrat els petits entrebancs de comprensió que pot comportar el dialecte pallarès, desitjaria que aquesta lectura et resultés agradable.

6. La Vanguardia. Suplement de cultura de 29 de juny de 2011, p. 9.

Biscarbó. Voltants del poble.

Biscarbó: del Cantó a Castellàs.